כאן א)בגופן שלנו כאן בגופן שלהן אמר ליה אביי במאי אוקימתא לההיא בגופן שלהן מאי איריא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אפילו מקרא שכתבו מקרא ותרגום שכתבו תרגום נמי דהא קתני עד שיכתבנו אשורית על הספר בדיו אלא לא קשיא הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג הא איכא יונית אלא לא קשיא כאן בספרים כאן בתפלין ומזוזות מ"ט משום דכתיב בהו [1]והיו בהוייתן יהו מאי תרגום שכתבו מקרא איכא בשלמא תורה איכא [2]יגר שהדותא אלא הכא מאי תרגום איכא אלא לא קשיא כאן במגילה כאן בספרים מגילה א] מ"ט דכתיב בה [3]ככתבם וכלשונם מאי תרגום שכתבו מקרא איכא אמר רב פפא [4]ונשמע פתגם המלך רב נחמן בר יצחק אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן רב אשי אמר כי תניא ההיא בשאר ספרים ורבי יהודה היא דתניא תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ורבותינו התירו יונית והכתיב והיו אלא אימא ספרים נכתבים בכל לשון ורבותינו התירו יונית מכלל דתנא קמא אסר אלא אימא רבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך (א) דתניא ב)מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת ג)°וכתבו לו [5]אלהים ברא בראשית [6]אעשה אדם בצלם ובדמות [7]ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי [8]זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם [9]הבה ארדה ואבלה שם שפתם [10]ותצחק שרה בקרוביה [11]כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס [12]ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם [13]ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ד)ובשאר ארצות ארבע מאות שנה [14]וישלח את זאטוטי בני ישראל [15]ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו

לא

גופן. כתיבה: **כאן בגופן שלנו.** מתניתין דקתני בכל לשון שלא שינה את הכתב אלא ששינה את הלשון וברייתא בגופן שלהן: **הא.** דאמר עד שיכתבנו בכתב אשורית: **רבן שמעון בן גמליאל היא.** דפליג אדרבנן במתניתין: **אי רבן שמעון בן גמליאל.** אמאי קתני בברייתא עד שיכתבנו אשורית: **אלא לא קשיא** גרסינן: **והיו הדברים האלה.** כתיב בתפילין ומזוזות שכתובין בהן פרשיות של שמע: **בשאר ספרים.** נביאים וכתובים: **מכלל דתנא קמא.** בתמיהה. והא תנא קמא שרי בכל לשון: **רבותינו אמרו.** רבן שמעון בן גמליאל: **תלמי.** מלך מצרים היה: **אלהים ברא בראשית.** את השמים. שלא יאמר בראשית שם הוא ושתי רשויות הן וראשון ברא את השני: **אעשה אדם.** שמכאן פקרו המינין לומר שתי רשויות הן ה) דכתיב נעשה אדם (בראשית א): **ויכל ביום הששי.** שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת דהא כתיב ויכל ביום השביעי והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו ו) מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה וזהו גמרו: **זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם.** דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקבה שני פרצופין לכך כתבו בראו שכך נברא אדם בשני פרצופים ז): **בקרוביה.** שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק ח) ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו בקרוביה לומר אברהם בלבו והיא אמרה בקרוביה: ט) **נושא בני אדם.** דמשמע גמל. שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל: **הרגו שור.** שלא יאמר רצחנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיד עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור שלא היו חשובין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד (ב) על הבהמות: **ובשאר ארצות.** שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיורדי מצרים היה וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אין מגיעות לד' מאות שנה כל שכן שהרבה משנות הבנים נבלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה לא מהם ששים של יצחק ומאה ול' שחיה יעקב כשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזירה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טו) ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שיצאו ממצרים נמצא יצחק וזרעו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו בגזירה דהא זרעך כתיב: **זאטוטי.** לשון חשיבות. אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה: **ואל זאטוטי בני ישראל.** באותה פרשה עצמה. ולפי שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבום כשמם הראשון ולא כתבו ואל אצילי בני ישראל:

לא

בשלמא תורה איכא יגר שהדותא. וקשה אמאי מפסלא בהכי והלא אילו היה חסר כל אלו י) השלש תיבות לא מפסיל בהכי כדאמרינן בגיטין (דף ס.) ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משמע דווקא יריעה אחת אבל פסוק אחד לא ודחק הקונטרס לומר דגרע טפי כשהוא כתוב תרגום מכשהוא לא נכתב כלל ויש לומר דהכא לא בא אלא להשמיענו דהוי טעות וצריך להגיהו:

כאן במגילה כאן בשאר ספרים. וקשה דהך ברייתא כמאן מתוקמא לא כרבן שמעון בן גמליאל ולא כרבנן דאי רבנן א"כ הוה ליה למיתני במתני' מגילה גבי תפילין ומזוזות שאין נכתבין אלא אשורית וכרבן שמעון בן גמליאל לא מתוקמא שהרי הוא מתיר אף יונית ואין לומר דהני מילי בשאר ספרים [מתיר רשב"ג יונית] אבל במגילה מודה שצריך אשורית זה אינו דהא בפרק שני (דף יח.) אמרי רב ושמואל דלעז יונית לכל כשר ומסיק דאינהו אמור כרשב"ג ומסיק נמי התם קא משמע לן דאף במגילה נמי אמרי מלתייהו ועל כרחך צריך לומר שזה המתרץ אין סובר דרבן שמעון בן גמליאל קאי כוותיה דרב ושמואל דלקמן אלא סובר ליה דרבן שמעון בן גמליאל לא התיר במגילה אלא אשורית ומשום דכתיב בהו ככתבם וכלשונם ורב ושמואל דלקמן סבירא להו [כשינויא] דרב אשי דבסמוך: **ורב אשי אמר** ההוא בשאר ספרים ב] ור' יהודה היא. וקשה דהא בפרק כל כתבי (שבת דף קטו: ושם) אמר רב אשי (ג) אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה צריך אשורית בספר ובדיו אלמא דבשאר ספרים לא צריך אשורית וספר ודיו ואם כן מנא ליה לרב אשי לומר דר' יהודה מחמיר ומצריך כולי האי והא לא אשכח התם שום תנא דפליג עליה וי"ל דההיא דכל כתבי (ג"ז שם) איירי לענין הצלה מפני הדליקה דווקא והכי קאמר בשאר ספרים יש להצילם אע"ג דנכתבין בכל לשון שהרי יש בהן כמה שמות קדושים אבל במגילה שאין בה שום אזכרה אין להצילה אלא אם כן כתובה כהלכתה והכא איירי להכשיר לקרות בהן:

אלהים ברא בראשית. פ"ה שאם כתבו בראשית ברא היו אומרים בראשית שם הוא ושתי רשויות הן וקשה שהרי בראשית אין שם כלל אלא בתחלה ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה וי"ל שהיונים היו יודעים שלעולם יש להזכיר הבורא בתחילה ואם כן אלו כתבו בראשית קודם היה אומר דשתי רשויות הן והתיבה הראשונה הוי בורא אחד ואלהים הוי השני: **על** נושא אדם. פן יאמר להם וכי לא היה לו למשה רבכם סוס או גמל: כ) **(ואל)** זאטוטי בני ישראל. וקשה אמאי לא כתבו לו וישלח את אצילי בני ישראל כדכתיב בסמוך והוי לשון גדולה ויש לומר לפי שלא רצו לשקר ולכך כתבו לו זאטוטי במקום נערי ובמקום אצילי דמשמע לשון גדולה כמו זוטו של ים (ב"מ דף כה:) ומשמע נמי לשון השפלה כדאמרינן התם ל) האומר לצולה חרבי (ישעיה מד) זו בבל שהוא זוטו של עולם פי' עומקו ותחתיתו ושפלה מכל ארצות כדאמרינן נמי התם (שבת דף קיג:) הלכך נקרא שמה בבל שכל מתי מבול נגערו שם (זבחים דף קיג:)

אין

מסורת הש"ס

א) [גי' הערוך גיפן], ב) [מס' סופרים פ"א הלכה ח], ג) מכילתא פרשת בא, ד) [צ"ל ובשאר ארצות שלשי' שנה וד' מאות שנה כך הגי' בע"י ובילקוט פ' בראשית וכן בירושלמי ועי' ח"א וכן איתא במס' סופרים פ"א], ה) [סנהדרין לח:], ו) [עי' בראשית רבה סוף פרשה י], ז) [ברכות סא.], ח) [בראשית יז], ט) [ד"ה נושא אחרי ד"ה הרגו], י) [עי' מהרש"א], כ) [צ"ל וישלח את], ל) [במדרש קה"ר יב ח],

גליון הש"ס

גמ' וכתבו לו. עי' יש"ש ב"ק פ"ד סימן ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתלמי המלך מאי היא דתניא מעשה: (ב) רש"י ד"ה הרגו וכו' ולא הקפיד אלא על הבהמות: (ג) תום' ד"ה ורב אשי אמר כי תניא ההיא וכו' אמר רב אשי כדתניא אין בין וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' מ"ט דכתיב בה ככתבם וכלשונם. נ"ב נ"ל ככתבם וזמנם וכ"כ הפר"ח סימן תר"ל ובספר טורי אבן יעוש"ה: ב] תום' ד"ה ורב אשי וכו' ור' יהודה היא. נ"ב עי' מנחות דף לא ע"ב תוס' ד"ה עשאה כו' ודו"ק:

מוסף רש"י

זאטוטי. לשון גודל ושירוע בלשון יווני (ב"מ כא:).

רבינו חננאל

(מ)מתניתין דקתני נכתבין בכל לשון בגיפן שלנו א), כלומר בצורות האותיות שלנו ובלשון אחרת זולתי לשון הקודש, לפיכך מטמאין את הידים שהאותיות בכתב אשורי הן. ומתני' השנויה במסכת ידים בגיפן של שאר לשונות שבאומות, לפיכך אין מטמאין [את הידים]. והאי פירוקה דרבה איפריכה וסוגיא דשמעתא בפירוקא דרב אשי סלקא. (את הידים). ואקשינן אי הכי מאי איריא עיברית שכתבו תרגום, אפי' עיברית שכתבו עיברית בגיפן של שאר לשונות לא, דקתני עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו. ופרקינן לעולם שתי המשניות בגיפן שלנו ומשנה השנויה במסכת ידים לר' שמעון בן גמליאל היא דמצריך בכל הספרים אשורית. ודחינן והא איכא יוני לרבן שמעון בן גמליאל שהוא מתיר, למה שנה עד שיכתבנו אשורית בלבד. אלא לא קשיא, מתניתין בספרים, ומשנה השנויה בידים בתפלין ובמזוזות. ומשנינן ודחינן. ואוקמה למתניתין דהתם רב אשי, בשאר ספרים זולתי ספר תורה ור' יהודה היא. דתניא ספרים נכתבין בכל לשון ורבותינו [התירו] בספרים יונית כו'. אבל תפלין ומזוזות דברי הכל אשורית דכתיב בהו והיו, בהוייתן יהו. ותניא אמר ר' יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה משום מעשה דתלמי המלך, שכינס ע"ב זקנים בע"ב בתים אמר להם כתבו לי תורתכם, נתן הקב"ה עצה טובה בליבם והסכימה דעתם לדעת אחת, וכתבו לו אלהים ברא בראשית, אעשה אדם בצלם ובדמות, כו'.

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: דברים ו ו
2. וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: בראשית לא מז
3. וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: אסתר ח ט קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וְעַל כָּל הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: אסתר ט כז
4. וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן: אסתר א כ
5. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: בראשית א א
6. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: בראשית א כו
7. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: בראשית ב ב
8. זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם: בראשית ה ב
9. הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: בראשית יא ז
10. וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: בראשית יח יב
11. בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר: בראשית מט ו
12. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: שמות ד כ
13. וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: שמות יב מ
14. וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַייָ פָּרִים: שמות כד ה
15. וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: שמות כד יא

א) עי' ערוך ערך גפן.